

BESLUIT

Bij het vertrek van VAN RIEBEECK in 1662 was Hollands Zuid-Afrika reeds een levende werkelijkheid, zij het ook in miniatuur. Er was een kleine ⁴³¹ volksplanting van Nederlandse, meer in 't bijzonder Hollandse, allure. De omvangrijke administratie der kolonie geschiedde in het Hollands en de journalen der ontdekkingsreizen werden gevoerd in een taal, die een Zuidhollandse kleur verraadt. Wie zich in VAN RIEBEECK's Dagverhaal, in de vele in- en uitgaande stukken, de reisjournalen enz. heeft verdiept, wordt vervuld van diep ontzag voor dit handjevol Hollanders dat een dergelijk cultureel werk op een der knooppunten van het wereldverkeer in zo korte tijd heeft kunnen verrichten. Immers zelfs in 1664 kan het aantal echte „Hollanders” een getal van 70 nog niet veel te boven zijn gegaan. Toch waren met name onder hen de eigenlijke „cultuurdragers”, die het Hollandse cachet voorgoed aan de kolonie hebben gegeven. Ten dele is de sterke positie van het Hollands te danken aan het feit, dat ook in het moederland (en niet alleen in de zeven provinciën, maar ook in aansluitende gewesten als Oost-Friesland, Bentheim en Kleef) het Hollands de suprematie had boven de andere provinciale dialecten. Maar niettemin, op welk een innerlijke kracht wijst toch deze zegevierende penetratie van Hollandse taal (en dus ook cultuur) in Zuid-Afrika!

Aanvaarden wij eenmaal de realiteit van wat zich aan ons als een „wonder” voordoet (gewend als we nu eenmaal zijn aan 20ste-eeuwse massaalheid), dan gaat ons een licht op over de Zuidhollandse kleur van het Afrikaans. Wat ons bij al onze statistische berekeningen maar niet kon gelukken: het ontdekken van een aannemelijke grondslag voor het overwegen van het Zuidhollandse element, wordt nu in eens duidelijk: de bestuurlijke en culturele leiding der kolonie was tijdens VAN RIEBEECK grotendeels in Zuidhollandse handen! VAN RIEBEECK was weliswaar te Culemborg (twee uur over

---

⁴³¹ Het volledige ziental (blank en zwart) bedroeg ongeveer de helft van die van het eiland Marken in 1850.

de grens) geboren, maar hij is blijkens de nieuwste gegevens (blz. 289) als „Schiedamse jongen” opgegroeid en geeft ook in zijn Dagverhaal blijk van Zuidhollandse georiënteerdheid. Hij trouwde een Rotterdamse vrouw en gaf zijn zwager de Rotterdammer VAN DER STAEL een positie als „cranckbesoeker en schoolmeester”, na het commandeurschap de hoogstbezoldigde betrekking. In hun (met kinderen gezegende) gezinnen, die het centrum der kolonie vormden, is zonder twijfel Zuidhollands gesproken. Op VAN RIEBEECK volgde in rang de „ondercoopman” GABBEMA, een geboren Hagenaar. Tot de staf behoorden verder de assistenten CORNELIS DE CRETSEER en VAN RIEBEECK's neef, CAREL VAN OPDORP, beiden Culemborgers. Dit zijn belangrijke factoren, die de sterke positie van het Zuidhollands in de periode-VAN RIEBEECK aannemelijk maken. Men moet wel in het oog houden, dat dit het enige tijdvak uit de Afrikaanse historie is, waar men van een duidelijk Zuidhollands suprematie kan spreken. Een Zuidhollands overwicht nu wordt onaannemelijker, naarmate wij later in de tijd komen. Voor de retrospectief te werk gaande historicus, die op zoek is naar Zuidhollandse taalinvloeden, wordt de periode-VAN RIEBEECK een „nu of nooit”. Verwerpt men het „nu”, dan betekent dat feitelijk de vervanging van de historische documentatie door de macht van het blind werkende „toeval”. Dan zij men echter ook consequent en operere niet meer met de schimmen van anonieme „Alblasserwaarders”, „Maaslanders” enz., die wèl voor een taalkundige surprise zouden hebben gezorgd, maar die tevens de statisticus zouden hebben weten te verschalken.

Hier moet een veel voorkomende drogredenering worden gesignaleerd. Zeker, het is een bekend feit, dat de Alblasserwaarders in patria hun oude dialect betrekkelijk nog goed geconserveerd hebben en de Afrikaners hebben óók veel oud Zuidhollands bewaard. Geenszins dwingend echter is de conclusie, dat Afrika dús zijn taal uit de t h a n s als meest conservatief te boek staande gewesten zou hebben „betrokken”.

Wie de oudere monsterrollen en de andere Kaapse stukken in het Rijksarchief raadpleegt, ontvangt niet de indruk, dat er veel muizen-gaatjes zijn overgebleven, waardoor de enkeling stilletjes de Kaap zou hebben kunnen binnendringen; verborgen groeps-immigratie is m.i. uitgesloten. Trouwens de Kaap was in de 17de eeuw allerminst populair, de stukken wijzen op een sterk streven onder vele immigranten om dat „vervloekte land” te verlaten (blz. 262).

Boven (blz. 263) is waarschijnlijk gemaakt, dat de „Boeren” zich als aparte „groep” pas later gesepareerd kunnen hebben; levensvatbaarheid heeft een aparte b o e r e n stand pas kunnen krijgen tegen het einde der 17de eeuw.

Terwijl tijdens de periode-VAN RIEBEECK het Zuidhollands voorgoed een overheersende positie aan de Kaap heeft weten te veroveren, is onder de eerste vrijburgers het Zuidhollandse element zó gering, dat de vrijburgers-als-groep (indien zij al Zuidhollands hebben gesproken) hun taal alleen in de Kaapstad kunnen hebben opgedaan (blz. 260).

Te denken geeft het feit, dat in de lijst van COLENBRANDER vóór 1666 geen enkele Zuidhollandse stamvader of -moeder wordt vermeld⁴³². Toch leefde en bloeide (blijkens de taal der pioniers) het Nederlands-met-Zuidhollandse-kleur reeds aan de Kaap. En als niet alle tekenen bedriegen, was het Zuidhollandse (en Zuidhollands-beïnvloede) element bij de omstreeks 1662 opgroeiende Kaapse jeugd in kwaliteit en ancienniteit, maar toch ook in kwantiteit, goed vertegenwoordigd (zie blz. 273) al is het dan in deze jaren nogal „vlottend” geweest.

De 22 Zuidhollandse stamvaders en stammoeders, die in de nu volgende periode 1666—87 (ten getale van 0 tot maximaal vijf⁴³³ per jaar) binnenkwamen, zullen het hunne hebben bijgedragen tot bestending der Zuidhollandse kleur⁴³⁴, maar aangezien de Noord- en de Zuid-hollandse immigratie van stamouders vrijwel in evenwicht zijn (dat later ten gunste van Noord-Holland zal worden verbroken, zie blz. 233 v.) is er geen plausibele reden om aan te nemen, dat deze nieuwelingen de specifiek Zuidhollandse kleur zouden hebben veroorzaakt. Ik acht het trouwens onmogelijk, dat de draai in Zuidhollandse richting (op een bevolking die de 400 blanken reeds naderde) toen nog kon worden bewerkt.

De grote omwenteling, die zich in Afrika waarschijnlijk vóór 1687 op taalkundig gebied heeft voltrokken, mag ons niet de ogen doen sluiten voor de sterk conservatieve trekken, die wij in woordenschat en fonologisch systeem waarnemen en die ook tot uiting komt

---

⁴³² Hun aantal kan verborgen zijn in de 10 „Nederlanders” tegenover een totaal van 38. Op grond van een eenvoudige waarschijnlijkheidsrekening kan men toch wel zeggen, dat het uiterst gering (en niet erg „prominent”) moet zijn geweest. Over WILLEM VAN DER MERWE zie blz. 235.

Onder de „seditieuze” boeren (waaronder trouwens maar 4 stamvaders waren) was slechts één (vroeg vermoorde) Zuidhollander (blz. 260).

⁴³³ Dit is het toevallige topcijfer van 1671, maar daartegenover staan vele jaren, waarvoor geen enkele nieuwe emigrant-stamouder wordt vermeld.

⁴³⁴ Een nader onderzoek der familieverhoudingen tussen nieuwelingen en reeds (tijdelijk) gevestigden zou gewenst zijn. Zij moeten m.i. bij de gehele kolonisatie een grote rol hebben gespeeld. Men denke aan de vele familieleden — en verdere relaties — die VAN RIEBEECK naar de Kaap heeft gehaald. Men vraagt zich onwillekeurig wel eens af, of de gebruikelijke aanspraak met „oom” en „neef” wellicht reeds dateert uit de tijd van VAN RIEBEECK.

in de onwrikbare handhaving van het (schijnbaar zwakke) Afrikaans temidden van een rijk-geschakeerde bevolking van blank, zwart en bruin. Zo er iets is, wat dat conservatisme kan illustreren, dan is het wel de eenheid van het Afrikaans over de gehele uitgestrektheid van Zuid-Afrika.

Wanneer we het taalkundig gebeuren aan de Kaap zien tegen de achtergrond van de Nederlandse immigratie, dan lijkt de vraag naar het uit patria betrokken „bloed” aan betekenis te verliezen. Volgens de gegevens van COLENBRANDER 113 hebben wij in anderhalve eeuw (1657—1807) 942 Nederlandse stamouders „geleverd”. Laten het er een paar honderd meer zijn ⁴³⁵, dan komt het aantal ongeveer overeen met het zielental van Urk anno 1850. Meer dan gemiddeld 8 Nederlandse, aan de procreatie deelnemende, vrijburgers per jaar kunnen er nauwelijks geïmporteerd zijn. Op goede gronden mag men echter aannemen, dat de taal der na 1700 gevestigde nieuwe burgers onder invloed is gekomen van die hunner (reeds volop „Kaapse”) collega's en niet omgekeerd (zie blz. 231). De Nederlandse invloeden op de taalhabitus dier dagen zijn niet aan hen, als enkelingen, gebonden, maar zijn meer algemeen-cultureel van aard en gingen uit van werk, school en Nederlandse ambtenaren. In taalkundig opzicht kwamen deze nieuwe immigranten, met name buiten de Kaapstad, te staan tegenover een fait accompli, dat (waarschijnlijk vóór 1687) reeds min of meer beklonken was.

We komen dus tot de conclusie, dat VAN RIEBEECK, gesteund door zijn prominente Zuidhollandse helpers de Hollandse taaltraditie aan de Kaap heeft gevestigd en naar vermogen gehandhaafd. Reeds tijdens zijn bewind waren de eigenlijke „Hollanders” in de minderheid, maar het Hollands handhaafde zich, ook tegen een steeds-groter-wordende meerderheid van vreemdelingen in.

In een „onbewaakt ogenblik”, waarschijnlijk in de slappe tijd na VAN RIEBEECK en vóór SIMON VAN DER STEL heeft het Hollands der jeugd (die opgroeide tussen zóveel vreemdelingen) een Kaapse „draai” gekregen. Mede uit deze (ondanks alles toch nog „Hollandse”) kindertaal schijnt het Afrikaans te zijn gegroeid, dat enerzijds wel revolutionair is vereenvoudigd, maar anderzijds toch opvallend conservatieve trekken vertoont. Zijn neiging tot zelfhandhaving deed niet onder voor die van het Hollands. Ook het Afrikaans is van een m i n d e r h e i d

---

⁴³⁵ Maar dat is al aan de ruime kant. Volgens THEAL waren de overgeleverde namen die van „nagenoeg de gansche Hollandsch sprekende bevolking van Zuid-Afrika” (COLENBRANDER 11).

uitgegaan, maar het heeft zijn onverzettelijkheid-tegen-de-meerderheid-in behouden tot op de huidige dag.

Vasthoudend bleef de Afrikaner ook in zijn voortdurende binding met de „deftige” taal van het moederland (Statenbijbel). Van een beginnende „cel-deling” tussen Hollands en Afrikaans kan men nauwelijks spreken vóór 1860. Tot die tijd werd de gemeenschappelijke buiten-celwand als bescherming tegen weer en wind algemeen aanvaard. De (niet naar buiten gewende) wand tussen beide cel-gedeelten was zeer poreus en vergemakkelijkte een vreedzame symbiose der beide karaktervaste getrouwen. Dit is de oorzaak geweest van beider behoud (zie blz. 342).

Met stijgende verbazing leren we uit de stukken, hoe weinig Hollanders het taalkundig karakter der kolonie in de 17de eeuw hebben bepaald. De Nederlander zal een gevoel van droefheid niet geheel kunnen onderdrukken, wanneer hij ziet, dat de krachten van het eens dominerende Hollands ten slotte toch niet meer toereikend bleken tot zelf-handhaving. Doch die weemoed wordt getemperd door het verblijvend inzicht, dat, dank zij de onbezweken vitaliteit van het Afrikaans, toch een onnoemelijke hoeveelheid Hollands en Nederlands taalbezit aan gene zijde van de evenaar is bewaard gebleven. En er is geen reden te vrezen, dat het huidige Afrikaans in levenskracht zou achterstaan bij het naar Afrika overgebrachte 17de-eeuwse Hollands.

Toen VAN RIEBEECK bij zijn vertrek het door hemzelf aangelegde manuscript van zijn „Caepsen hoveniers almanack” aan zijn opvolger overhandigde, kon hij nog geen aandacht hebben voor taalkundige zaalingen, zoals schrijver dezes in hoofdstuk II heeft trachten te determineren. Toch behoren zij tot de teelt van het zaad, dat viel op de goede aarde :

ENDE OPGEWASSEN ZIJNDE, BRACHT HET HONDETVOUDIGE VRUCHT VOORT.

SUMMARY

In the first chapter (p. 1—40) the author deals with the problem of the relationship between race (tribe) and language. In 1806 the percentages of Dutch, German, French and "other nationalities" in the composition of the "Afrikaans" people were 53 : 28 : 15 : 4. But these data can by no means be realized in linguistic coinage. French influence on Afrikaans has been very small. There are only a few German loan-words in Afrikaans and a great part of them have been adopted by the medium of "High" Dutch.

It is shown by the author that the traditional maps of the old Germanic tribes are unreliable for linguistic purposes. VAN GINNEKEN'S race-theory is untenable.

The lack of visible German influence on Afrikaans has always caused some astonishment. Some scholars found the explanation in the fact that the greater part of the German immigrants migrated from Low Germany. The Low German dialects, just like Dutch, have not taken part in the "Lautverschiebung" (shifting of consonants) and it is not always possible to discover whether the words are of Dutch or of Low German origin. But there is no evidence that Low German has played an important part in the Cape Colony. In Low Germany itself the Low German language disappeared from all schools in the course of the 17th century. The last Low German Bible is dated 1623.

In chapter II (p. 41—207) it is shown that the mother-country of Afrikaans must lie in the north western part of the continent where the Old Germanic *i* and *û* have become diphthongs and outside the Lautverschiebung territory. On the basis of a great number of dialect-maps it is pointed out that only the old province of Holland can be considered as the cradle-land of Afrikaans, particularly, the southern part of the modern province of South Holland.

Especially the maps of 'beetje' (a little bit), 'tafella' (drawer), 'moedervarken' (sow), 'paars' (purple), 'eikels' (acorns), 'koe' (cow), 'nieuw' (new) are to be mentioned. Characteristic of the environs of

Rotterdam are *bietjie*, *laai*, *zog*, *pêrs*, *akers*, *koei* and *nuut*, just the same words (and almost with the same pronunciation) as in Afrikaans. The Afrikaans diminutives *bietjie*, *boekie*, *kappie*, *huisie*, *boompie* agree with the diminutive type of Oud-Beierland as described by Opprel. A general survey of all dialect maps, so far published, confirms that the dialects of the southern part of the province of South Holland are characterized by a maximum of parallels with Afrikaans.

In chapter III (p. 208—228) it is proved by negative demonstration that only South Holland can be considered as the cradle-land of Afrikaans. The arguments for eastern influences vaguely suggested by some scholars do not gain any support in the extensive dialect material of Friesland, Groningen, Drente, eastern Gelderland, Limburg and obviously not from Low Germany.

DOM. SMITS' arguments for Flemish influence cannot stand the test of expert criticism.

The vocal system of the Zealand dialects diverges too widely from Afrikaans for the language to have originated there.

The possibility of the existence of nearer relations to the dialects of North Holland has already been disproved by BOEKENOOGEN.

In Afrikaans some Brabant relations may probably be found. They may have their origin in seventeenth century conditions, when the southern (Brabant) influence of the middle ages geographically overlapped that of the province of Holland, to a greater extent than is the case nowadays.

The probability of Brabant (mass-)immigration must be ruled out, since Brabant has always been a purely Catholic country and Catholics were unwelcome within the area of the East Indian Company.

Nevertheless Afrikaans is not purely the result of a regular development of the dialects of South Holland. There are many Afrikaans words and linguistic phenomena that are not dialectal at all but must have been adopted from "High" Dutch. Words as *waarsku* (in stead of *waarskou*), *koning* (in the dialects of Holland: *keuning*), *aan* (in stead of Dutch colloquial *an*) must be of dignified origin. Many others, though in Holland belonging to the written language, have become colloquial in Africa. Historically they must be considered as mots savants, schoolbook-words, dignified language. Numerals, for instance, and names of months, days, seasons are pure (High) Dutch. That reminds us of J. J. LE ROUX's statement, "In former times High Dutch was a stilistic form of Afrikaans".

Although Afrikaans partly takes its origin from the dialects of South Holland, this does not necessarily mean that most of the immigrants come from South Holland, as is described in chapter IV

(p. 229—288). This statement may appear paradoxical but the lists of “free burgher” ancestors prove that the immigrants of South Holland never exceeded 27 per cent.

The fact that the descendants of the Huguenots also speak Afrikaans tinged with South Holland peculiarities proves that Afrikaans already possessed that shading before 1687. At that time there were at the utmost 63 “South Holland” children and 22 South Holland adults, to a population of 573 white people.

It is not probable however that only the ancestors took an active part in the development of the language. There was also a floating population of Dutchmen (Government officials, civil servants) whose influence should not be left out of account. The earlier their cultural activity, the greater their influence must have been on the linguistic development in Africa.

The muster roll of 1664 (published in extenso p. 240—256) contains a complete register of the population of the Cape that approximately reflects conditions at the end of the VAN RIEBEECK period. From 264 inhabitants that can be localized 58 are from the old province of Holland, 147 from the Low Countries in general (including prov. of Holland and the Flemish provinces of Belgium) and 82 Germans. So the percentage of Germans exceeds that of the “Hollanders” in the narrower provincial sense of the word. Perhaps half of the latter were from South Holland. Nevertheless Afrikaans possesses an indubitable “Holland” stamp and the South Holland tinge is undeniable. The question arises whether a population from all parts of Western Europe, like that of 1664, ever could come to a “Holland” compromise if not the position of the Holland language had already been firmly established in 1664. Hence, if South Holland ever has had a strong position in Africa it must have been during the VAN RIEBEECK period (1652—1662).

Remarkable is the fact that from the oldest list of “free burghers” only one was a native of South Holland (he was murdered in 1659). It is quite impossible that this group of old free burghers should have spoken a Holland dialect with South Holland features on their own initiative. In the 17th century the Cape Town was still the only centre of Holland culture and language.

In 1664 there must have been more children than appears from the documents. At the end of the VAN RIEBEECK period the Holland element among them must have been preponderant in quality, perhaps also in quantity. The centre of social and family life was the circle of VAN RIEBEECK-VAN DER STAEL.

The muster roll confirms D. B. BOSMAN's view that during the

first years of the colony there were neither Portuguese nor Malay elements of any importance at the Cape. Nevertheless VAN RIEBEECK and his circle use Portuguese and Malay words. Moreover VAN RIEBEECK and especially the foreigners DE SMIT and VAN MEERHOFF show "Africanderisms" in their language before there can be question of Portuguese and Malay infiltration at the Cape. There is some vacillation between *de* and *die*. The use of the singular form for the plural of verbs is often found in VAN MEERHOFF's journal (*voormiddachs is daer weder omtrent 30 hottentotts by ons gecomen*). The construction *deze Capitayn sijn corael* is used before there can be any question of Creolo-Portuguese influence (*Pedro suo filho*). DE SMIT and VAN MEERHOFF "drop" their *t*'s in *heeff*, *hooff*, *nach*, *naerich* etc. (cf. Afr. *herfs*, *vernuf*, *sug*). This is characteristic of the dialects of The Hague, Rotterdam and nearly all the little towns of South Holland. It is not necessary to assume Malay influence as HESSELING does.

Chapter V (p. 289—332) gives an analysis of the language of the Pioneers JAN VAN RIEBEECK, FR. DE SMIT and PIETER MEERHOFF.

The basis of VAN RIEBEECK's language must be the spoken language of South Holland. FR. DE SMIT (from the city of Konigsberg) apparently tries to write the same language as VAN RIEBEECK but he does not always succeed. His linguistic slips and derailments are of great interest for the reconstruction of the language he heard in his circle. The Dane (?) PIETER VAN MEERHOFF makes similar "mistakes". The question, whether the language of the pioneers was made of the same stuff as modern Afrikaans, may be answered in the affirmative.

In chapter VI (p. 333) the popular conception that Afrikaans is a "mixture" of all kinds of European dialects is refuted. Yet it is not the pure development of one (South Holland) dialect. Linguistic "mixing" took place in the restricted sense that a postulated archetype of "Afrikaans" reached a compromise with „High" Dutch. In the Dutch population of Africa during at least two centuries "High" Dutch was the permanent companion of Afrikaans. There was a friendly symbiosis of two languages that up to 1860 lacked the distinguishing features of a "language struggle". It is unthinkable that this state of things should have had no consequences for the development of Afrikaans. In fact there are many words in modern Afrikaans that can only have been adopted through the medium of "High" Dutch, particularly a kind of dignified "schoolbook" Dutch. Many Afrikaans words of Dutch origin have never been colloquial in Holland itself.

The two chief sources of Afrikaans, the old dialects of South Holland on the one hand and "High" Dutch on the other, are reflected in the vocal system. In some respect Afrikaans is of a pronounced

conservative „Holland” dialectal character, still more conservative than the dialects of Holland itself, which are gradually disappearing. In other respects Afrikaans has gone through the same development as Dutch during two centuries. *Waarskou* has made place for the more dignified *waarsku* like Dutch *waarschouwen* for *waarschuwen*. *An* has definitely lost its former position against originally dignified *aan*. It is very interesting that Afrikaans has been more fanatically opposed to *an* than the colloquial language in Holland itself. In the mother country the substitution of *an* by *aan* is still in progress.

In many respects the earlier situation in Africa can be compared with the bi-linguism in Friesland and the other eastern provinces of the Netherlands. The Frisian dialects have been thoroughly influenced by the language of Holland. An earlier generation of linguists hesitated to call that a “development”. They preferred terms like “corruption”, “decay”. In their descriptions they aimed at the “genuine” dialects and suppressed all traces of “decadence”. So these descriptions do not give a true picture of living speech. From this point of view the postulated archetype of Afrikaans, Oer-Afrikaans, has suffered considerable “corruption” from the side of “High” Dutch.

In the preceding chapter the author already called attention to some “africanizing” tendencies of DE SMIT and VAN MEERHOFF’s. It is almost certain that these tendencies must have strongly increased in the period extending from 1662—1685. We can hardly assume that the real Dutch immigrants have used a strongly africanized language but the foreigners so much the more. The younger generation must have “murdered” the language. There were only a minority of real “Hollanders” in Africa. In linguistic respect the children lacked a stereotyped pattern at which to aim. The state of education was unsatisfactory, in many years of this period no classes were held at all. There can be no doubt that VAN RHEEDE’s description of the contemporary youth and their language is right. VAN RHEEDE describes the awkward age of Afrikaans, the years of breaking bounds and kicking over the traces. In the following years, the period of the energetic SIMON VAN DER STEL, there was an endeavour to fight against the neglect of the rising generation and their language. “Back to youth speaking a pure Dutch” may have been the watch-word. But this ideal could no longer be attained. Attainable was only “to get the situation in hand”. This must have been the situation in the 18th and 19th centuries. High Dutch was maintained as the language of church and school and as the official language. Afrikaans, the new-born africanized form of colloquial Dutch was suited for oral intercourse in the “veld”.

The most static element in language process is the habit of using traditional "clusters" of sounds for the expression of ideas. In Africa VAN RIEBEECK c.s. may have exercised more influence on the linguistic state of affairs than any circles afterwards did, because they created the tradition of speaking a South Holland shade of Dutch. In BOSMAN's line of thought they are "taalbehouers" (language maintainers). On the other hand foreigners like DE SMIT and VAN MEERHOFF and so many others have tried to uphold that Dutch tradition but they could not completely succeed, because they were foreigners. Like D. B. BOSMAN, the present writer calls them "taalkinders" (children inexperienced in using the Dutch language). So in the matter of language a preponderantly static force and a dynamic one have determined the situation of the first period. With the growing increase of foreign elements the dynamic force could gain a more dominating effect. It is especially the language of the Cape-born generation that has undergone the effect of the predominant foreign population. In fact the antithesis between taalbehouers and taalkinders exactly corresponds to DE SAUSSURE's antithesis of "esprit de clocher" and "intercourse".

The "draai" (shifting, bent) in the indigenous Dutch language of the Cape people, especially of the youth, must have become fixed before the arrival of the French. The new-born "Cape Dutch" language must have combined the features of VAN RIEBEECK's language on the one hand and that of foreigners like DE SMIT and VAN MEERHOFF on the other. Hence the combination of South Holland tinge and deflexion in the language of the Cape. The uniformity of Afrikaans all over the vast territory of South Africa proves that the new language must have gained its most characteristic features before 1700.

Since that time the tables were more or less turned, Afrikaans became the language of taalbehouers and "High" Dutch a medium of "international" intercourse. The position of pure Dutch was strengthened by the fact that it was recognized without contradiction as the medium for school, church and government.

The friendly symbiosis of Dutch and Afrikaans was equally "normal" as the bi-linguism in Dutch provinces like Friesland and Groningen. Hence during approximately two centuries there has been no question of a "language struggle" between Dutch and Afrikaans as actually there has been between Dutch and English since 1806.

AFKORTINGEN

- AB = Algemeen Beschaafd. De term is hier en daar, zonder pretentie van wetenschappelijke exactheid, gebruikt om de niet plaatselijk-dialectisch gekleurde omgangstaal van het westen provisorisch aan te duiden.
- AfdA = Anzeiger für deutsches Altertum.
- AG = materiaal, bijeengebracht door het Aardrijkskundig Genootschap in twee enquêtes (1879 en 1895). De enquêteformulieren zijn afgedrukt in J. TE WINKEL, *De Noordnederlandsche Tongvallen* en tevens in TAG XV (1898). De binnengekomen antwoorden worden thans bewaard in het Dialectenbureau der Kon. Nederlandse Akademie van Wetenschappen te Amsterdam. De volledige fotocopieën dezer antwoorden kunnen geraadpleegd worden in het Bureau van de Leidse Taalatlas.
- Akademie-materiaal = Deze aanduiding heeft betrekking op diverse vragenlijsten, die bewaard worden in het Dialectenbureau.
- BEZOEN = H. L. BEZOEN, *Klank- en Vormleer van het Dialect der gemeente Enschede* (Diss. Amsterdam 1938).
- BOEKENOOGEN = G. J. BOEKENOOGEN, *De Zaaansche Volkstaal* (1897).
- BOSHOFF = S. P. E. BOSHOFF, *Volk en Taal van Suid-Afrika* (Diss. Amsterdam 1921).
- BOSHOFF, Etim. Wb = S. P. E. BOSHOFF, *Etimologische Woordeboek van Afrikaans* (1936).
- D. B. BOSMAN = D. B. BOSMAN, *Oor die Ontstaan van Afrikaans, tweede druk* (1928).
- BOSMAN-v. D. MERWE = *Tweetalige Woordeboek [in twee delen] deur D. B. BOSMAN, I. W. v. D. MERWE en ander* (1931—35).
- COLENBRANDER = H. T. COLENBRANDER, *De afkomst der Boeren* (1902).
- D = *Dagverhaal van JAN VAN RIEBEEK*, uitgeg. door W. G. BRILL deel I—III (1884—93).
- DSA = *Deutscher Sprachatlas in vereinfachter Form bearb. v. WREDE* (1926 vv).

- EXPANSIE = G. G. KLOEKE, De Hollandsche expansie in de 16de en 17de eeuw en haar weerspiegeling in de hedendaagsche Nederlandsche dialecten (1927).
- FOKKEMA = K. FOKKEMA, Het Stadsfries (Diss. Utrecht 1937).
- FRANCK = J. FRANCK, Mittelniederländische Grammatik (1910).
- Fr-vW = FRANCK-VAN WIJK, Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal (1912).
- FRINGS = AUBIN-FRINGS-MÜLLER, Kulturströmungen und Kulturprovinzen in den Rheinlanden (1926).
- FriWb = Friesch Woordenboek bewerkt door W. DIJKSTRA, I—III (1900—11).
- HEEROMA HD = K. HEEROMA, Hollandse Dialektstudies (Diss. Leiden 1935).
- HEINSIUS = J. HEINSIUS, Klank- en buigingsleer van de taal des Statenbijbels (Diss. Amsterdam 1897).
- HELLINGA, Opbouw = W. GS HELLINGA, De opbouw van de algemeen beschaafde uitspraak van het Nederlands (1938).
- VAN HELTEN = W. L. VAN HELTEN, Middelnederlandsche Spraakunst (1887).
- HESSELING = D. C. HESSELING, Het Afrikaans, tweede druk (1923).
- H Top. Dial. = Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie.
- HWb = Haags Woordenboekje, afgedrukt in Ts LVII (1938) 1—56.
- JUNIUS = HADRIANUS JUNIUS, Nomenclator omnium rerum (1567).
- KARSTEN = G. KARSTEN, Het Dialect van Drechterland I—II.
- TEN KATE = LAMBERT TEN KATE, Aenleiding tot de kennis van het verheven deel der Nederduytse Sprake (1723).
- Kil. = KILIANUS, Etymologicum Teutonicae linguae, uitgave 1777.
- Kultuurgesk. = Kultuurgeskiedenis van die Afrikaner onder redaksie van C. M. VAN DEN HEEVER en P. DE V. PIENAAR [tot dusver zijn deel I en II verschenen].
- TER LAAN = K. TER LAAN, Nieuw Groninger Woordenboek (1919).
- LEIBBRANDT = H. C. V. LEIBBRANDT, Letters Despatched Vol. III.
- LASCH = AGATHE LASCH, Mittelniederdeutsche Grammatik (1914). Leuv. B = Leuvense Bijdragen.
- Med. NA Lett. = Mededelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Afdeling Letterkunde.
- Med. VA = Verslagen en Mededelingen der Koninklijke Vlaamse Academie.
- MEERHOFF = PIETER VAN MEERHOFF, Dagverhaal (Rijksarchief: Kol. Arch. 3976 ongepagineerd).

- MOLEMA = H. MOLEMA, *Woordenboek der Groningsche Volkstaal* (1887).
- MORITZ = E. MORITZ, *Die deutschen am Kap unter der holländischen Herrschaft 1652—1806* (1938).
- Neoph. = Neophilologus.
- NGN = *Nomina Geographica Neerlandica*.
- NTg = *De Nieuwe Taalgids*.
- OPPREL = A. OPPREL, *Het dialect van Oud-Beierland*.
- OTt = *Onze Taaltuin*.
- OVERDIEP, Katwijk = G. S. OVERDIEP, *De Volkstaal van Katwijk aan Zee* (1940).
- PLANTIJN = C. PLANTIJN, *Thesaurus Theutonicae linguae, Schat der Nederduytscher Spraken*.
- RADEMEYER = J. H. RADEMEYER, *Kleurling-Afrikaans* (1938).
- Reizen I = E. C. GODÉE MOLSBERGEN, *Reizen in Zuid-Afrika in de Hollandse tijd. Eerste deel: Tochten naar het Noorden 1652—1686*.
- Rhein. Wb = *Rheinisches Wörterbuch*, hrsg. v. JOSEF MÜLLER (1928 vv).
- (T. H.) LE ROUX Klankl. = T. H. LE ROUX, *Beschrijvende Klankleer van het Afrikaans* (Diss. Leiden 1910).
- LE ROUX-PIENAAR = T. H. LE ROUX en P. DE VILLIERS PIENAAR, *Afrikaanse Fonetiek* (1927).
- SCHÖNFELD = M. SCHÖNFELD, *Historische Grammatica van het Nederlands, vierde druk* (1947).
- SCHONKEN = F. TH. SCHONKEN, *De oorsprong der Kaapsch-Hollandsche Volksoverleveringen* (1914).
- SCHOTHORST = W. VAN SCHOTHORST, *Het Dialect der Noord-West-Veluwe* (Diss. Utrecht 1904).
- Sp = C. SPOELSTRA, *Bouwstoffen voor de geschiedenis der Nederlandsch-Gereformeerde kerken in Zuid-Afrika, deel I*.
- Stadsrek. Leiden = A. MEERKAMP VAN EMBDEN, *Stadsrekeningen van Leiden I—II* (1913—4).
- Stichter = E. C. GODÉE MOLSBERGEN, *De Stichter van Hollands Zuid-Afrika Jan van Riebeeck* (1912).
- Suppl. = C. B. VAN HAERINGEN, *Supplement bij FRANCK-VAN WIJK Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal* (1936).
- Taalargief = L. C. VAN OORDT, *Die Kaapse Taalargief 1—3* (1947 vv).
- Taalatlas = *Taalatlas van Noord- en Zuid-Nederland*, uitgeg. door G. G. KLOEKE (Leiden 1939 vv).
- TAG = *Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap*.

- Te W = J. TE WINKEL, De tongval van Delfland bij Huygens (Ts XVIII (1899) 161—81).
- Ts = Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde.
- TWK = Tydskrif vir Wetenskap en Kuns.
- VERDAM = VERWIJS-VERDAM, Middelnederlandsch Woordenboek I—IX.
- Verh. NA Lett. = Verhandelingen der Koninklijke Nederlandsche Akademie van Wetenschappen, afdeling Letterkunde.
- Verkl. Afr. Wb = Verklarende Afrikaanse Woordeboek saamgestel deur KRITZINGER-LABUSCHAGNE-DE V. PIENAAR-RADEMEYER-STEYN, tweede druk (1947).
- VILJOEN = W. J. VILJOEN, Beiträge zur Geschichte der Cap-Holländischen Sprache (Diss. Straatsburg 1896).
- v. D. WATER = A. VAN DE WATER, De Volkstaal in het Oosten van de Bommelerwaard (1904).
- v. W(eel) = M. A. VAN WEEL, Het dialect van West-Voorne (Diss. Amsterdam 1904).
- WEYNEN, Onderz. = A. A. WEYNEN, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant (Diss. Nijmegen 1937).
- WIELLIGH = G. R. VON WIELLIGH, Ons geselstaal (1925).
- WNT = Woordenboek der Nederlandsche Taal.
- WREEDE = G. F. WREEDE's Hottentotse Woordelijst, afgedrukt als bijlage bij Reizen I.
- Zakformaat = Materiaal van een in 1923 over Nederland en België uitgezonden enquête. Men vgl. hierover NTg XVII (1923) 103—6 en GROOTAERS-KLOEKE, Handleiding bij het Noord- en Zuid-Nederlandsch Dialectonderzoek 20—6. Binnengekomen zijn ruim 1000 antwoorden, die bewaard worden in het Bureau van de Leidse Taalatlas te Leiden.

Ten behoeve van het Nederlandse taalgeografisch onderzoek heb ik in 1925 een eenheids-grondkaart ontworpen, die (met de daarbij behorende plaatsnaamregisters) is gepubliceerd in GROOTAERS-KLOEKE, Handleiding. Wie de plaatsnamen wil localiseren, kan zich van deze handleiding bedienen, dan wel van de uitgave van Pée-Meertens in Bijdr. en Meded. der Dialectencommissie. Ten gerieve van de lezer heb ik bij minder-bekende Nederlandse plaatsen de plaatsnrs van bovengenoemde kaartregisters vermeld.

In de citaten is slechts bij uitzondering de § vermeld; indien niet uitdrukkelijk anders is aangegeven, verwijzen de getallen naar de paginering van het geciteerde.

REGISTER

In het register is niet naar volledigheid gestreefd. Het leek o.a. overbodig alle taal-details van VAN RIEBEECK, DE SMIT en VAN MEERHOF, die in hoofdstuk V reeds alfabetisch geregistreerd zijn, hier nog eens te vermelden. De blzz. van de kaarten zijn vet gedrukt, terwijl het in kaart gebrachte woord in de officiële Afrikaanse, Nederlandse en Engelse vorm is vermeld (de kaart van de 'gesneden beer' kan men dus b.v. onder *burg*, *barg* en *hog* vinden). Duidelijkheidshalve is bij de Engelse woorden uit het register een *E* gezet. De *y* is als *ij* gealfabetiseerd ; de als *k* uitgesproken *c* staat onder *k*.

	Blz.		Blz.
<i>Aan</i>	186	<i>bend (of the knee) E</i>	198
<i>achtertand</i>	154	<i>beschaeringe</i>	281, 315
<i>acorn E.</i>	171	<i>biekie</i>	140
<i>aeckers</i>	301	<i>biet (geen -)</i>	46
<i>aenwendende (v. aanwennen)</i> .	279	<i>bietjie</i>	131 vv., 137
<i>aertbesien</i>	301	<i>biina</i>	215
<i>Affrika</i>	206	<i>bit (a little -) E.</i>	137
<i>ajuyn</i>	302	<i>blee</i>	317
<i>akker</i>	170 vv., 171	<i>bleik</i>	191
<i>assagayen</i>	281, 315	<i>bleyck</i>	293
		<i>blits</i>	35
<i>Backalayen</i>	281, 315	<i>blom</i>	293
<i>back E</i>	155	<i>boekenhout</i>	63, 345
<i>barg</i>	192	<i>boesman</i>	315
<i>barley E</i>	120	<i>boesvalleye</i>	315
<i>bars</i>	115	<i>boter.</i>	78 vv., 79
<i>beesten</i>	181	<i>botter</i> 78 vv., 79 , 91, 96 v., 99, 293	
<i>beetje</i>	137	<i>bul</i>	157, 158, 302
<i>begien</i>	315	<i>bull E</i>	157
<i>begost</i>	329	<i>burg</i>	192, 193, 294, 302
<i>beilen</i>	302	<i>butter E</i>	79

	Blz.		Blz.
<i>Champantjes</i>	281, 302	<i>esseboom</i>	345
<i>cheese E</i>	82	<i>ewe E</i>	176
<i>Daardie</i>	284	<i>Fisant</i>	345
<i>dacht</i>	146 , 147 v.	<i>flaeuw</i>	303, 329
<i>daentoe.</i>	212	<i>foreskoto</i>	94
<i>dan en wan</i>	37	<i>fort</i>	317
<i>dankie</i>	347	 	
<i>dassen</i>	303, 315, 329	<i>Gans.</i>	329
<i>dat</i>	284	<i>gansch ende gaer</i>	303
<i>datte.</i>	315, 319	<i>gars</i>	115, 119, 120
<i>de</i>	283, 327, 328	<i>garst.</i>	293
<i>derm</i>	116	<i>gedeylt</i>	293
<i>deur</i>	77, 85, 93, 99, 293, 324	<i>gedierte (= onddier)</i>	329
<i>die</i>	34, 283, 327, 328	<i>geern(e).</i>	294, 310, 316, 324
<i>- die (= hij)</i>	349	<i>gehouden (= gehouwen)</i>	294
<i>dingsdagh.</i>	303	<i>gelding E</i>	201
<i>Dinsdag</i>	193 v.	<i>gemasseert</i>	312, 316
<i>dit.</i>	350	<i>gemynte</i>	191
<i>doem.</i>	163	<i>genog</i>	206, 324
<i>dog</i>	146 , 147 v.	<i>gerf</i>	116
<i>dom</i>	165	<i>gerst</i>	120
<i>door, zie : deur</i>		<i>geut</i>	85, 99, 293
<i>dou</i>	127	<i>gewiks</i>	25, 27
<i>*draaghuid</i>	311	<i>ginds.</i>	195
<i>draechhuyen.</i>	311	<i>gong (= ging)</i>	206
<i>drawer E</i>	71	<i>goot, zie : geut</i>	
<i>drief.</i>	317	<i>gras</i>	173 , 174
<i>dronkwijf.</i>	297	<i>grass E.</i>	173
<i>Duusman</i>	53	<i>grip</i>	303
<i>duwelsgoed</i>	53	<i>gunter</i>	194 v.
<i>dwars</i>	114, 117, 118 , 119	 	
 		<i>Haar</i>	129, 350
<i>Eerde</i>	294	<i>hak</i>	149 , 151
<i>eikel</i>	170 vv., 171	<i>hangen (subst.)</i>	303, 316, 329
<i>elanden.</i>	315	<i>harsings</i>	115
<i>elf (vis).</i>	345	<i>hartbees</i>	116
<i>en (= aan)</i>	327	<i>hartebeesten.</i>	310, 316
<i>en (= een)</i>	327	<i>harten</i>	293
<i>erd</i>	100	<i>hassegaien.</i>	329
<i>ertjie.</i>	116, 121	<i>heel E</i>	149

	Blz.		Blz.
<i>heert</i> -	294	<i>jeudinneken</i>	293, 304
<i>hekel</i>	27	<i>jille</i>	156
<i>Hendrik</i>	337	<i>jouwluyl</i>	298
<i>hengst</i>	196, 197	<i>julle</i>	350
- <i>herd</i>	100	<i>jully</i>	297
<i>herkauwen</i>	161, 162 v.	<i>K</i> (in auslaut)	329
<i>herkou</i>	161, 162 v.	<i>kaart</i>	101
<i>heuning</i>	74, 85 vv., 86, 99	<i>kaas</i>	63, 81 vv., 82
<i>heywel</i>	320	<i>kabriesen</i>	316
<i>hiel</i>	149, 151	<i>camelen</i>	329
<i>hierdie</i>	284	<i>kastrol</i>	206
<i>hille</i>	156	<i>kater</i>	56, 57
<i>hings</i>	196, 197	<i>katkisasie</i>	206
<i>hog E</i>	192	<i>katkiseer</i>	206
<i>hom</i>	349	<i>kees</i>	293, 304
<i>honey E.</i>	86	<i>kêkelbek</i>	209
<i>honing</i>	86	<i>kêrel</i>	101
<i>hooff</i>	311	<i>kers</i>	101
<i>Hottentotsakmelk</i>	312	<i>kês</i>	63, 82, 83
<i>house E.</i>	bij 48	<i>k'houckakeneyl</i>	317
<i>huien</i>	321	<i>kies</i>	152 vv., 153
<i>huis</i>	bij 48, 49 vv.	<i>kiestand</i>	154
<i>hulle</i>	350	<i>kietsie</i>	139
<i>huus</i>	214	<i>claver</i>	304
<i>huye</i>	311	<i>klaver</i>	148
<i>Ice E.</i>	bij 41	<i>klawer</i>	148
- <i>ie</i>	347, 348	<i>klip</i>	329
- <i>ie</i> (voornamen op -).	134 v.	<i>knieholte</i>	197 vv., 198
<i>iewerig</i>	46, 292	<i>koe</i>	179
<i>ijder</i>	44, 292, 324	<i>koeël</i>	35
<i>ijs</i>	bij 41, 41 vv.	<i>coegels</i>	316
<i>yser varcken</i>	316	<i>koei</i>	178 vv., 179
<i>ijster</i>	206	<i>koeie</i>	180
<i>ijzervarken</i>	304	<i>koeien</i>	180
<i>iver</i>	292	<i>koey</i>	316
<i>iverigh</i>	46, 292	<i>kok, kok, een ei</i>	317
<i>Jaarhonderd</i>	37	<i>combaers</i>	281, 304
<i>jakhalse</i>	345	<i>kombuis</i>	304
<i>Jan</i>	337	<i>koning</i>	73 vv., 88 v., 99
		<i>kop</i>	35

	Blz.		Blz.
<i>coraele</i>	282, 316	<i>marseeren.</i>	295
<i>coralen</i>	282, 325, 329	<i>marsseerden</i>	325
<i>korhane</i>	345	<i>me.</i>	348
<i>coste(n).</i>	329	<i>Meert</i>	294
<i>kôukekerey</i>	317	<i>même</i>	202
<i>cow E</i>	179	<i>merrie</i>	174, 175, 177
<i>cows E</i>	180	<i>meugen</i>	77, 324
<i>krans</i>	36	<i>meule(n)</i>	74 vv., 89 vv., 99, 293
<i>creupelbos.</i>	304	- <i>mied</i>	46
<i>cross E</i>	118	<i>mien</i>	215
<i>kroying.</i>	317	<i>miet</i>	45, 46
<i>kurk</i>	123	<i>mieter (geen -)</i>	46
<i>kurper</i>	116	<i>mijn (= mij)</i>	219, 316, 348
<i>kurrepel</i>	206	<i>milie</i>	282, 305
<i>La (tafel-)</i>	71	<i>misgreep (= mestvork)</i>	305
<i>laag</i>	63 vv., 65	<i>mitsbaer</i>	311
<i>laai</i>	70, 71, 72	<i>mitsluckten</i>	311
<i>ladder</i>	158 vv., 159	<i>mogen</i>	73
<i>ladder E</i>	159	<i>molar-tooth E</i>	153
<i>la(de)</i>	70, 72	<i>molen</i>	73 vv.
Landschappen (Holl. en Utr.)	62	<i>mos</i>	305
<i>langwaegen</i>	316	<i>mossie</i>	199
<i>laning</i>	206	<i>moste(n)</i>	324
<i>lantern</i>	101	<i>mot (= hij moet).</i>	206
<i>leeg</i>	63 vv., 65	<i>move(e)ren</i>	282, 305, 316
<i>leegh.</i>	293	<i>murg</i>	116
<i>leer</i>	158 vv., 159	<i>muus.</i>	214
<i>leeren (= ladders)</i>	316, 329	<i>myning</i>	191
<i>lemoenboomties.</i>	282, 305	<i>Naaf</i>	163 vv., 164
<i>leysman</i>	294	<i>nach (= nacht)</i>	311
<i>lou</i>	125	<i>nave E</i>	164
<i>low E</i>	65	Nederduits Hervormden	223
<i>luide (= lui).</i>	178, 294	<i>neef</i>	129, 356
<i>'M (= hem)</i>	349	<i>neerstich</i>	310, 316
<i>maaltand</i>	154	<i>neerstigh</i>	294
<i>Maart</i>	101	<i>negery</i>	282, 325, 329
<i>maersseerden</i>	312	<i>nek</i>	36
<i>mardijkers</i>	282, 305	<i>ners</i>	100
<i>mare E</i>	175	<i>neut</i>	76, 91, 99, 293
		<i>new E</i>	182

	Blz.		Blz.
<i>niewers</i>	206	<i>presumeerden</i>	305, 325
<i>nieuw</i>	182	<i>purple E</i>	106
<i>noot, zie : neut</i>			
<i>nou</i>	127	<i>Rad</i>	150, 152
<i>nuut</i>	181 vv., 182	<i>rammelaer</i>	306
<i>nuwe.</i>	181 vv., 182	<i>rat</i>	200
<i>Oegst</i>	305	<i>ribbok</i>	316
<i>oest</i>	206	<i>reebocken</i>	316
<i>olienhout</i>	45	<i>regverdig</i>	100
<i>olijff bomen</i>	329	<i>renosters</i>	316, 329
<i>om.</i>	349	<i>renosters paeden</i>	329
<i>ommers.</i>	305	<i>reun</i>	200 vv., 201
<i>ompaggeren</i>	282, 305	<i>reynoster</i>	316
<i>ongantse koe.</i>	311	<i>rynosters</i>	316
<i>ons</i>	298, 305, 339, 350	<i>ritsjens</i>	282, 306
<i>ooi.</i>	176, 177 v.	<i>rood elze</i>	346
<i>oom</i>	129, 356	<i>rooi-els</i>	345
<i>oop (= open)</i>	206	<i>rot.</i>	200
<i>ougsttijt</i>	305	<i>rug</i>	155, 156
<i>Paars</i>	106	<i>ruin</i>	200 vv., 201
<i>packasie</i>	312, 316	<i>ruminate (to -) E</i>	161
<i>padt</i>	305	<i>runnik</i>	206
<i>pagger</i>	305	<i>runneke (= hinneken)</i>	206
<i>pars</i>	115	<i>Scappeeren</i>	306
<i>participium</i>	142	<i>sch > sk</i>	225
<i>partije</i>	305	<i>schaap</i>	58, 59 vv.
<i>passado.</i>	282, 325, 329	<i>schacherye</i>	26, 306
<i>- peert</i>	294	<i>shoot</i>	306, 316, 330
<i>pega pega</i>	282, 305	<i>schotel, zie : skottel</i>	
<i>peits</i>	35	<i>schou(w)</i>	127, 293
<i>perd</i>	101	<i>scythe E</i>	205
<i>pêrel</i>	101	<i>seek (to -) E</i>	55
<i>- perel</i>	294	<i>sens</i>	204, 205
<i>pers</i>	101, 106	<i>senuwee.</i>	130
<i>Pieter</i>	337	<i>serp</i>	25 v.
<i>pingh (= pink)</i>	219, 305	<i>seun</i>	74, 77, 98 v.
<i>plaes.</i>	310, 324	<i>seven E</i>	168
<i>poes</i>	139	<i>sewe</i>	166, 168, 169 v.
<i>prakjes maekers</i>	136	<i>seysen</i>	306
		<i>sheep E</i>	58

	Blz.		Blz.
<i>sie-jy</i> (= zal jij !)	139	<i>stief</i>	46, 215, 307
<i>siks</i> (<i>bij my</i> -)	37	<i>stier</i>	157, 158
<i>sy</i>	349	<i>stijff</i>	46, 215, 307
<i>sjerp</i>	26	<i>stong</i> (= stond)	206
<i>skaap</i>	56, 58, 59 vv.	<i>suluyden</i>	307
<i>skaduwee</i>	130	<i>suytken.</i>	125
<i>skottel</i>	91 v., 96 v., 99	<i>swaap</i>	25, 27
<i>skrou</i>	125		
<i>slurp</i>	123	<i>T</i> (wegvallen van -)	284 vv.
<i>smoel.</i>	53	<i>ta</i>	202
<i>soebat</i>	282, 306	<i>tafella</i>	71
<i>soek</i>	54, 55, 56	<i>tail E</i>	110
<i>soëntoe</i>	212	<i>tarwe</i>	117, 121, 122
<i>sog</i>	74, 94 vv., 95, 96 v., 99	<i>teiken</i>	191
<i>somer</i>	97 vv.	<i>tert</i>	101
<i>sooals</i>	307	<i>teyckenen</i>	293
<i>soos</i>	307	<i>thought E</i>	146
<i>sop</i>	206	- <i>tie</i>	349
<i>soubaster</i>	282, 294, 307	<i>tiemie</i>	46
<i>sow E</i>	95	<i>tier</i>	45, 345
<i>sperwel</i>	206	<i>tiger</i>	45, 292
<i>speuls</i>	307	<i>toet</i> ('n man van -)	53
<i>spierinkie</i>	345	<i>tom-cat E.</i>	57
<i>spinnekop</i>	202	<i>transversal E</i>	118
<i>sporrysaet.</i>	307	<i>trapsuutjies</i>	139
<i>spougen.</i>	307	<i>trog</i>	166, 167
<i>spruit</i>	307	<i>trop</i>	307, 310
<i>spruyt</i>	330	<i>troque</i> (<i>in</i> -)	282, 307
<i>spurrie</i>	116	<i>trough E</i>	167
<i>staart</i>	110	- <i>ts</i> > - <i>ss</i>	294, 310, 324, 331
- <i>staerten</i>	294, 307	<i>tuus</i>	214
<i>stallion E</i>	196	<i>tuydt.</i>	163
<i>stammen</i> (Germaanse)	6		
<i>steek</i> (<i>inf.</i>)	297	<i>Uitwiks</i>	25, 27
<i>steenbockien</i>	317	<i>ul</i>	296, 325
<i>steert.</i>	294	<i>uut</i>	214
<i>sterk.</i>	117, 119	<i>uygentches</i>	317
<i>sterre</i>	100		
<i>stert</i>	110	„Vaderlands”	342
<i>stert(en)</i>	100, 310, 317	<i>vaderlandsch</i>	307
<i>stiebeuel</i>	45	<i>vakerig.</i>	206

	Blz.		Blz.
<i>vars</i>	115	<i>water</i>	58, 59 vv.
<i>vat</i>	203	<i>waterveygen</i>	317
<i>verbij</i>	293	<i>watter</i>	284
<i>verdoem</i>	97	<i>weduwee</i>	129
<i>verfoes</i>	25, 27	<i>werd</i>	101
<i>vergangen</i>	307	<i>wêreld</i>	101
<i>verkoop</i> (inf.)	297	<i>werk</i> (inf.)	297
<i>verrylen</i>	320	<i>werskaf</i>	25, 26
<i>vers</i> (je)	100, 324	<i>wheat E</i>	122
<i>vervlooten</i>	317	<i>wheel E</i>	150
<i>veulen</i>	92, 293	<i>wiel</i>	150, 151 v.
<i>vict</i> (u)alie	325, 330	<i>wiks</i>	27
<i>vingergoed</i>	212	<i>wildepeer</i>	346
<i>vlecken</i>	307	<i>wilgenboomen</i>	317
<i>vleis</i>	204	<i>wirm</i>	156
<i>vleys</i>	293	<i>wit-els</i>	345
<i>vlek</i> (= oopsny)	307	<i>woesemmaat</i>	213
<i>vogel</i>	92 v., 99	<i>wolf</i>	307, 345
<i>vogelstruysen</i>	317	<i>wonen</i>	74, 94
<i>voor</i>	77, 93 v., 99, 330	<i>woon</i>	94, 99
<i>vrem</i> (p)t	204, 307	<i>woort</i> (= behoort)	212
<i>vrindelijck</i>	317	<i>wurg</i>	123
<i>vul</i> (le), zie ook : <i>veulen</i>	92, 99	<i>wurm</i>	123
<i>vullis</i>	206	<i>wysbrou</i>	206
<i>vrnk</i>	123, 124	<i>Zeis</i>	205
<i>vuyles</i>	307	<i>zeug</i>	74, 94 vv., 95
<i>Waai</i>	197 vv., 198	<i>zeven</i>	166, 168, 169 v.
<i>waarskou</i>	127	<i>zoeken</i>	54, 55, 56
<i>waentoe</i>	212	<i>zogen</i> (= zeugen)	293
<i>waerschouden</i> (inf.)	310	<i>zoon</i>	77, 98
<i>waerschouwen</i>	293, 324	<i>zomer</i>	97 v.
<i>waffer</i>	284	<i>zoutjen</i>	125
<i>waks</i>	25, 27		

